

ЛАВРЕНЮК Ю. Ф.,

кандидат наук з державного управління,
докторант

(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.22>

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена здійсненню систематизації принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів держави Україна, окресленню на цій основі напрямів подальшого наукового опрацювання проблематики засад вказаного забезпечення.

Адміністративно-правове забезпечення економічних інтересів України визначене досить специфічною сферою адміністративного права, оскільки поєднує в собі спрямованість на забезпечення саме державних, а не приватних інтересів з особливою сферою суспільних відносин – економічними відносинами, публічне адміністрування в яких має істотну специфіку. Обґрунтовано, що нормотворча та правозастосовна діяльність щодо вказаного забезпечення має базуватися на засадах міждисциплінарності, оскільки враховує надбання у сфері не тільки адміністративного права, але й публічного адміністрування, теорії та філософії права, а також враховувати актуальні напрями євроінтеграційних процесів України. Це зумовлює досить розгалужену систему теоретичних засад, яким має відповідати ця діяльність. Окреслено адміністративно-правові наукові дослідження останніх років, що мають стосунок до проблематики адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України та зосереджуються на окремих вузьких напрямках, таких як протидія тіньовій економіці, забезпечення митної безпеки, управління кадровою політикою в системі суб'єктів забезпечення податкової та митної сфер. Визначено, що сфера економічних інтересів держави є значно ширшою, а тому окреслені наукові дослідження не дають змоги у своїй сукупності вирішити окреслене завдання.

На основі здійсненої систематизації принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України виділено специфічні риси відповідної діяльності (наприклад, значне коло суспільних відносин, що підлягають врахуванню; багатовекторність; тенденції до змін у організації відповідно до змін у економічних процесах та деякі інші); закладається підґрунтя для уточнення співвідношення між відповідними принципами, а також для комплексного дослідження зазначеної діяльності як правової категорії. За критерієм сфери дії серед принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України виділено загальні (притаманні будь-якому напрямку забезпечення вказаних інтересів, наприклад верховенства права, законності, рівності перед законом) та спеціальні (наприклад, позапартійність, безперервність – щодо забезпечення митної безпеки) принципи. За критерієм характеру діяльності щодо адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України спеціальні принципи систематизовано на принципи нормотворчої та принципи правозастосовної діяльності. За критерієм правової природи відповідної діяльності спеціальні принципи поділено на принципи юрисдикційної та принципи неюрисдикційної діяльності.

Обґрунтовано, що переліку принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України притаманний відкритий характер, але подальша їх конкретизація відповідно до окресленої системи становить перспективний предмет подальших наукових досліджень.

Ключові слова: систематизація, принципи адміністративного права, адміністративно-правове забезпечення, економічний інтерес, державний інтерес, публічне адміністрування.

Lavreniuk Yu. F. Systematization of the principles of administrative and legal support of economic interests of Ukraine

The article is devoted to the systematization of the principles of administrative and legal support of economic interests of the state of Ukraine, outlining on this basis the directions of further scientific study of the principles of the specified support.

Administrative and legal support of Ukraine's economic interests is defined by a rather specific area of administrative law, as it combines the focus on ensuring public and not private interests with a special area of public relations – economic relations, in which public administration has significant specifics. It is substantiated that rule-making and law enforcement activities on this provision should be based on the principles of interdisciplinarity, as it takes into account not only in the field of administrative law, but also – public administration, theory and philosophy of law, as well as current trends in Ukraine's European integration processes. This presupposes a rather extensive system of theoretical principles that this activity must correspond to. The administrative and legal research of recent years is relevant to the issues of administrative and legal support of economic interests of Ukraine and focuses on some narrow areas: combating the shadow economy, customs security, personnel policy management in the system of tax and customs. It is determined that the sphere of economic interests of the state is much wider, and therefore the outlined scientific researches do not allow to solve the outlined task as a whole.

Based on the systematization of the principles of administrative and legal support of economic interests of Ukraine, specific features of the relevant activities are identified (for example: a significant range of social relations to be taken into account; multi-vector; lays the groundwork for clarifying the relationship between the relevant principles, as well as for a comprehensive study of this activity as a legal category. According to the criterion of scope, the principles of administrative and legal support of Ukraine's economic interests include general (inherent in any direction of ensuring these interests, for example – the rule of law, legality, equality before the law) and special (ex. non-partisan, continuity – to ensure customs security). According to the criterion of the nature of activity on administrative and legal support of economic interests of Ukraine, special principles are systematized on the principles of rule-making and principles of law enforcement activity. According to the criterion of the legal nature of the relevant activity, the special principles are divided into the principles of jurisdictional and non-jurisdictional activities.

It is substantiated that the list of principles of administrative and legal support of economic interests of Ukraine is open, but their further concretization in accordance with the outlined system is a promising subject of further research.

Key words: systematization, principles of administrative law, administrative and legal support, economic interest, state interest, public administration.

Вступ. Класифікація як вид аналізу дає змогу дослідити окремі ключові властивості об'єкта пізнання шляхом поділу множин певних об'єктів (зокрема, структурних елементів досліджуваного об'єкта. – Прим. авт.) на підкласи. Крім того, розташування об'єктів

класифікації у певному порядку дає змогу досягти іншого завдання аналізу – встановлення співвідношення між ними [1, с. 271]. З огляду на усталене розуміння принципів у теорії права як вихідних теоретичних засад, що відображають найзагальніші закономірності конкретного правового явища, встановлення співвідношення між ними є однією з обов'язкових умов досягнення комплексного, системного його пізнання. Крім того, розподіл принципів на групи (на кшталт поширеної сьогодні дихотомії загальних та спеціальних принципів) сприятиме виявленню суттєвих властивостей відповідної сфери (у цьому разі – забезпечення економічних інтересів держави України) як підґрунтя для її подальшого дослідження.

Адміністративно-правове забезпечення економічних інтересів України є досить специфічною сферою адміністративного права, оскільки поєднує в собі спрямованість на забезпечення саме державних, а не приватних інтересів з особливою сферою суспільних відносин – економічними відносинами, публічне адміністрування в яких має істотну специфіку. Нормотворча та правозастосовна діяльність щодо вказаного забезпечення має базуватися на засадах міждисциплінарності, оскільки враховує надбання у сфері не тільки адміністративного права, але й публічного адміністрування, теорії та філософії права, а також враховувати актуальні напрями євроінтеграційних процесів України. Це зумовлює досить розгалужену систему теоретичних засад, яким має відповідати ця діяльність. Попри вказане, систематизація принципів адміністративно-правового забезпечення не знайшла належної уваги на сторінках національних наукових видань, однією з причин чого є недостатність наукового опрацювання сутності відповідної діяльності та її принципів загалом. Проте врахування актуальних наукових напрацювань у вказаних вище сферах дає змогу зробити окремі висновки у цьому напрямі, що викладатимуться далі та можуть стати підґрунтям для здійснення зазначеної систематизації.

Адміністративно-правові наукові дослідження останніх років, що мають стосунок до проблематики адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України, зосереджуються на окремих вузьких напрямках, таких як: протидія тіньовій економіці (О.В. Тильчик, 2018 р.) [2], забезпечення митної безпеки (О.І. Попівняк, 2020 р.) [3], управління кадровою політикою в системі суб'єктів забезпечення податкової та митної сфер (Ю.С. Мельник, 2020) [4]. Проте сфера економічних інтересів держави є значно ширшою, а тому окреслені наукові дослідження не дають змоги у своїй сукупності вирішити окреслене завдання.

Постановка завдання. Тому актуальним є здійснення систематизації принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів держави України, окреслення на цій основі напрямів подальшого наукового опрацювання проблематики засад вказаного забезпечення.

Результати дослідження. О.І. Попівняк, досліджуючи проблематику адміністративно-правового забезпечення митної безпеки правоохоронними та митними органами, виходить з категоріального ряду: принципи діяльності – принципи адміністративного процесу – принципи адміністративного процесуального права – принципи права. Принципи права виступають вихідними щодо всіх інших принципів. Вчений наводить позицію, висловлювану в теорії права, щодо виділення таких загальноправових принципів, як: забезпечення прав і свобод громадян; взаємна відповідальність громадянина та держави; рівність перед законом, пов'язаність діяльності держави правом. Крім того, вказується на існування принципу верховенства права, що визнається першоджерелом усіх інших принципів [3, с. 65; 5, с. 278–279]. Такий підхід ученого заслуговує на підтримку, але може бути доповнений з огляду на деяку зміну акцентів у адміністративно-правовому регулюванні, зокрема – розвиток сервісних засад діяльності держави [6, с. 77]. Тому, наприклад, говорячи про взаємну відповідальність держави та громадянина, вважаємо за доцільніше замість терміна «громадянин» вживати термін «приватна особа», який є ширшим та охоплює випадки поширення національного правового режиму на іноземців та осіб без громадянства.

Сьогодні є прийнятною систематизація принципів адміністративного процесуального права на такі групи, як: загальні (загальноправові), міжгалузеві (характерні для усіх про-

цесуальних галузей права), галузеві (специфічні принципи адміністративного процесуального права). Виділяються такі принципи адміністративного процесуального права, як: юридична відповідальність службових та посадових осіб, економічність та швидкість, національна мова провадження, диспозитивність, безпосередність і усність, стадійність, публічність, об'єктивна істина, рівноправність, гуманізм, законність, верховенство права [3, с. 66; 7, с. 147–153; 8, с. 47–51].

Залежно від напрямку адміністративно-правового забезпечення відповідні принципи можуть набувати щодо нього відповідного значення. Наприклад, варто констатувати підвищене значення принципу законності для адміністративно-юрисдикційної діяльності. Загалом підтримуючи тезу про специфіку різних напрямів адміністративно-правового забезпечення, вважаємо такий приклад спірним, оскільки, по-перше, відповідні питання не належать до кола процедурних питань відповідних проваджень, а по-друге, саме принциповий характер вирішуваних питань для правового статусу особи додатково актуалізує застосування у конкретних випадках вимог принципу верховенства права, а не законності. Крім того, суб'єкт правозастосування керується законом і під час здійснення інших проваджень, а не тільки згаданих, що виключає особливості принципу законності у цьому разі.

Адміністративні неюрисдикційні провадження не пов'язані із вирішенням спорів про право або притягненням особи до юридичної відповідальності чи застосуванням до неї заходів адміністративного примусу. Вказане впливає і на визначення принципів відповідних проваджень. Так, у літературі розглядаються відповідні принципи на прикладі проваджень у сфері діяльності державної митної служби, щодо яких вказуються такі ознаки: являють собою однорідні дії та процедури; передбачені у нормах митного законодавства; суб'єктами здійснення є уповноважені суб'єкти, що реалізують свою компетенцію. При цьому виділяються такі принципи зазначеної діяльності: самостійний характер прийняття рішень, правомірність діяльності учасників, економічність, охорона державних та приватних інтересів, офіційний характер, рівність учасників проваджень перед законом, законність [9, с. 59]. Порівняння наведеного переліку принципів із викладеними вище принципами адміністративної юрисдикційної діяльності свідчить скоріше про можливість виділення інших пріоритетів у діяльності суб'єктів відповідних проваджень, аніж принципово різних їх засад. Можливо виділити значну кількість принципів, що є актуальними як для юрисдикційної, так і для неюрисдикційної діяльності: законність, рівність перед законом, офіційний характер, незалежність суб'єкта прийняття рішення тощо. Тому слід зауважити про перспективність розвитку ідеї загальних принципів для адміністративної юрисдикційної та адміністративної неюрисдикційної діяльності.

У юридичних публікаціях наводиться підхід щодо систематизації принципів залежно від рівня їх нормативного закріплення на ті, що закріплені: Конституцією України, спеціальним законодавством [10]. У контексті цього дослідження корисність такого підходу видається спірною, оскільки його суттєвим недоліком є диференціація значення відповідних положень на більш важливі (встановлені Конституцією України) та менш важливі, що не узгоджується з усталеною загальнотеоретичною конструкцією принципів як однаково значних засад для конкретного правового явища чи процесу [11, с. 123–124].

Виділення науковцями різних наведених вище напрямів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України (протидія тіньовій економіці, забезпечення митної безпеки, напрями публічного адміністрування у сфері економіки), їх принципово різна мета, засоби здійснення зумовлюють постановку питання про доцільність виділення загальних та спеціальних принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України за критерієм сфери їхньої дії. Так, загальні принципи притаманні будь-якому напрямку забезпечення вказаних інтересів. До них варто віднести: верховенство права, законність, рівність перед законом, самостійність суб'єкта публічної влади у прийнятті рішення. До спеціальних варто віднести принципи, притаманні конкретним напрямкам такого забезпечення. Наприклад, у сфері забезпечення митної безпеки О.І. Попівняк виділяє такі принципи, як: позапартійність працівників відповідних суб'єктів публічної влади, без-

перервність (цілодобове виконання зазначеними працівниками своїх функцій, що зумовлено специфікою митних відносин) [3, с. 72].

Напрями адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України можуть бути систематизовані не тільки за критерієм мети їх здійснення (протидія тіншовій економіці або забезпечення митної безпеки), але й за критерієм характеру відповідної діяльності: нормотворчої, або ж правозастосовної. Тому за критерієм характеру діяльності щодо адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України його спеціальні принципи можуть бути систематизовані на принципи нормотворчої та принципи правозастосовної діяльності.

Виділення серед правозастосовної діяльності щодо забезпечення вказаних інтересів юрисдикційних та неюрисдикційних проваджень актуалізує систематизацію принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України на принципи юрисдикційної та принципи неюрисдикційної діяльності у цій сфері, за критерієм правової природи відповідної діяльності.

Вичерпне визначення конкретних принципів досліджуваного адміністративно-правового забезпечення є складним для виконання завданням, що зумовлюється значним обсягом адміністративно-правової діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України. При цьому воно виходить за межі завдання цього дослідження, що передбачає побудову структури відповідної системи. Виконання такого завдання ускладнюється ще й специфікою економічної сфери як об'єкта адміністративно-правового регулювання, що полягає у, зокрема, значній мінливості її процесів. Тому напрями відповідного забезпечення мають тенденції до змін із плином часу, відповідно може змінюватися і склад відповідних принципів. Одночасно це є підставою для висновку про бажаність залишення відкритим переліку принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України. Тому можливо зробити висновок, що окреслені вище принципи, безумовно, притаманні розглядуваній діяльності, а їх конкретизація відповідно до окресленої системи становить предмет подальших наукових досліджень.

Висновки. Отже, систематизація принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України дає змогу виділити специфічні риси відповідної діяльності (наприклад, значне коло суспільних відносин, що підлягають урахуванню; багатовекторність; тенденції до змін у організації відповідно до змін у економічних процесах та деякі інші); закладає підґрунтя для уточнення співвідношення між відповідними принципами, а також для комплексного дослідження зазначеної діяльності як правової категорії.

За критерієм сфери дії серед принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України доцільно виділяти загальні (притаманні будь-якому напрямку забезпечення вказаних інтересів, наприклад – верховенства права, законності, рівності перед законом) та спеціальні (наприклад позапартійність, безперервність – щодо забезпечення митної безпеки). За критерієм характеру діяльності щодо адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України спеціальні принципи можуть бути систематизовані на принципи нормотворчої та принципи правозастосовної діяльності. За критерієм правової природи відповідної діяльності спеціальні принципи доцільно поділяти на принципи юрисдикційної та принципи неюрисдикційної діяльності.

Переліку принципів адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України притаманний відкритий характер, але подальша їх конкретизація відповідно до окресленої системи становить перспективний предмет подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Данильян О.Г. Дзьобань О.П. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
2. Тильчик О.В. Адміністративно-правове забезпечення протидії тінзації економіки: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ун-т держ. фіскальн. служби України. Ірпінь, 2018. 33 с.

3. Попівняк О.І. Адміністративно-правові засади забезпечення митної безпеки правоохоронними та митними органами: дис. д-ра філософії 081-Право. УДФСУ, Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 225 с.
4. Мельник Ю.С. Управління кадровою політикою в системі контролюючих органів у податковій та митній сферах: адміністративно-правові засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. УДФСУ. Ірпінь, 2020. 291 с.
5. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук та ін.; відп. ред. О.В. Зайчук. Київ, Юрінком Інтер. 2009. 382 с.
6. Коломоець Т.О., Колпаков В.К. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. *Право України*. 2017. № 5. С. 71–79.
7. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. Київ, Атіка. 2005. 352 с.
8. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навч. посіб. Київ, Юрінком Інтер. 2012. 208 с.
9. Делічебан Н.І. Типологія та принципи адміністративних неюрисдикційних проваджень в сфері державної митної справи. *Митна справа*. Одеса, НУ «ОЮА», 2015. № 3(99). С. 55–62. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ms_2015_3_10.pdf (дата звернення 29.01.2021).
10. Принципи, закріплені Конституцією України // Юридичні послуги Online. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/civ-proces/10.php> (дата звернення: 15.01.2021).
11. Теорія держави і права / за ред. О.В. Петришина. Х.: Право, 2015. 368 с.

